

УДК 378
ББК 74.58

Н.О. Бахтина
м. Київ, Україна

РОЛЬ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ ВИЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

Інноваційну стратегію позитивного розвитку вищого навчального закладу будемо визначати як сукупність:

- довгострокових цілей, які зумовлюють діяльність вузу;
- реалізацію цих цілей у процесі комплексного, системного, узгодженого, досяжного, конкретного, гнучкого, припустимого втілення технологій корисних і продуктивних нововведень;
- сучасної системи управління процесами та ресурсами, основними з яких є люди, кадровий склад і студентство вищого навчального закладу.

Головною стратегічною метою інноваційного розвитку є перехід до нового стану життєдіяльності як кожної окремої особистості, так й вузівської спільноти у цілому; перехід до нового стилю мислення, формування творчої атмосфери, створення синергетичного ефекту співтворчості за рахунок розкриття інноваційного потенціалу кожного.

Щодо інноваційної освіти, то її завданням є виховання та розвиток у майбутнього фахівця певного складу розуму, якому притаманна креативність, творча активність і здатність до генерування й розробки інновацій у будь-якій галузі діяльності, що є необхідною умовою переходу до нового витка в розвитку освіти та основою організаційно-технологічного прориву в умовах дуже динамічної системної кризи цивілізації.

Інноваційне стратегічне управління вищим навчальним закладом повинно бути засноване на принципах: науково-аналітичного передбачення та розробки стратегій; обліку та узгодження зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку вузу; відповідності стратегічних і тактичних цілей; відповідності стратегій наявності ресурсів і технологій (за допомогою яких розв'язуються конкретні задачі); пріоритетності людського фактору; чіткої визначеності стратегічного контролю, що передбачає принцип зворотного зв'язку та адекватну реакцію керівництва на відхилення від ходу прийнятих планів дій.

Інструментом управління інноваціями є зовнішня інноваційна політика вузу (тобто, загальна лінія поведінки на ринку освітніх послуг в умовах висококонкурентного зовнішнього освітнього середовища), яка визначає пріоритетні інноваційні проекти, що сприяють підвищенню рівня розвитку вузу, та внутрішня інноваційна політика вузу (тобто, регулювання поведінки персоналу, який націлений на інноваційний розвиток ВНЗ).

Якщо вищий навчальний заклад обрав шлях інноваційного розвитку, виникає проблема застосування сучасної теорії управління освітніми системами на практиці: систематизації компонентів і структур управління; розробки конкретних механізмів управління; врахування місії вузу та його конкретної специфіки; розробки інформаційних систем підтримки управлінської діяльності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень; створення баз даних, де застосовують моніторингові дослідження. Оскільки інноваційне управління має на меті перехід системи освіти в якісно новий, позитивний стан життєдіяльності вузу, то проблему забезпечення «якості освіти» та моніторинг (як необхідний інструмент управління процесами підвищення якості та досягнення означеної мети), слід розглядати як єдине та нероздільне ціле.

Аналіз наукових робіт, науково-практичних і практичних досліджень, джерел ЗМІ та спілкування з фахівцями різних галузей діяльності; дослідження генезису моніторингу, його завдань і ролі в умовах нових освітніх парадигм і вимог до управління соціальними

системами доводить, що термін «моніторинг» не має наразі досить однозначного тлумачення. Саме цей факт часто приховує несистемний, фрагментарний підхід до його використання в практиці соціального управління та надає можливість «наукового» обґрунтування при маніпулюванні (осмисленому або неосмисленому) суспільною свідомістю.

У результаті знижується значущість цього могутнього сучасного інструменту стратегічного та оперативного управління, як на рівні держави, міністерств і відомств, так і на рівні будь-якої установи (в тому числі, освітянської) та суспільної думки. Розуміння, запровадження та організація сучасного моніторингу є новацією в освіті, й саме тому потребує, насамперед, створення відповідного категоріально-понятійного апарату та обґрунтування. На рівні конкретного вузу це допоможе визначити цілі моніторингових досліджень; об'єкти, суб'єкти, процеси та критерії оцінки освіти; особливості різних типів моніторингів за призначенням напрямів досліджень тощо.

Зауважимо, що специфіка вузу повинна враховуватися вже на першому етапі проектування та створення структурованих інформаційних баз первісних даних, методології, моделей та інструментарію щодо аналізу, прогнозу та вироблення рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Міждисциплінарні дослідження науково-методичного центру «Системного аналізу і статистики» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (у тому числі й наукові пріоритети автора даної статті) зосереджені на галузях інноваційного управління вузом та інноваційної педагогіки згідно з означеним вище принципами інноваційного стратегічного управління та інноваційної політики, у контексті вимог постнекласичного етапу розвитку науки, освіти та управління. Сайт центру: <http://aist.kpi.ua>. Виконуючи інформаційно-аналітичні функції, центр є невід'ємною частиною систем підтримки управлінської діяльності та прийняття стратегічних рішень відповідно до стратегії інноваційного розвитку технічного університету дослідницького типу.

Системний підхід до управління університетом, обраний керівництвом НТУУ «КПІ», потребує створення систем соціального моніторингу як виду інноваційної науково-практичної діяльності. Освіта належить до категорії соціальних систем, для яких у найбільшій мірі характерні багатовимірність соціальних об'єктів, багатоваріантність проявів соціальних феноменів та складний характер соціальних взаємодій. Тому дослідження в сфері освіти передбачають розв'язання задачі синтезу інноваційних ресурсів різних наук та розробки методів комплексного та сумісного аналізу інформації різних інформаційних систем, задля одержання об'єктивних і суб'єктивних характеристик об'єктів, явищ і процесів.

У роботі [4] розглядається специфічний тип соціального моніторингу, а саме, «соціально-статистичний моніторинг» та наводиться конкретний приклад його застосування при дослідженні та оцінці ситуації з ВІЛ/СНІД у Республіці Білорусь. За висновками автора роботи, досвід доводить, що функціонування соціолого-статистичного моніторингу дозволяє розв'язати наступні науково-практичні задачі, а саме:

- «формирует систему показателей, включая их интегральные формы, что позволяет дать характеристику объективных и субъективных сторон изучаемых социальных явлений и провести триангуляцию результатов, что повышает достоверность информации;

- решает проблему автономности социологических и статистических данных, что обеспечивает полноценную и разностороннюю эмпирическую базу социального исследования;

- формирует новые информационные ресурсы, объединяющие в соответствии с едиными целями и задачами статистические базы данных и социологические базы данных, что расширяет возможности вторичного анализа данных и анализа различных сторон динамики изучаемых процессов;

– позволяет создать четко структурированную базу данных, отвечающую структуре и специфике изучаемых объектов. Таким образом, полученная информация сочетает в себе все положительные качества социологической и статистической, вместе с тем устраняя дублирование и решая проблемы сравнимости и методологической согласованности показателей» [4, с. 150].

Соціальний моніторинг у сфері освіти (зокрема, в конкретному вузі в силу специфічності його завдань та умов функціонування) потребує гармонізації першочергового об'єктивного (на рівні нормативних показників і суцільних даних звітної державної статистики) та додаткового суб'єктивного (на рівні емпіричних даних вибірових соціологічних та соціально-психологічних досліджень) забезпечення інноваційного та оперативного управління вузом. Це неможливо без створення комплексно-аналітичної інформаційної системи, яка складається з інформаційно-аналітичних підсистем моніторингу статистичних і соціологічних даних та моніторингу мотивацій.

Необхідним є також моніторинг знань та інформації (у тому числі й офіційних статистичних джерел) щодо: парадигм, спрямування та ризиків освітньої політики на глобальному та регіональному рівнях, демографічних показників населення та його половікової структури; тенденцій міграційних процесів; досвіду найкращих вузів світу; даних стосовно кількості вузів і контингенту студентів; освітніх програм і груп освітніх програм та їх фактичної реалізації з визначенням тих, що користуються попитом на ринку освітніх послуг; професійно-кваліфікаційної структури зайнятого населення (у тому числі, з галузей економіки, групам засвоєних освітніх програм та усіх форм власності за половіковими групами та їх освітньою підготовкою); рівня безробіття серед працездатного населення (за половіковими, освітою, галузями економіки та групами засвоєних освітніх програм); показників попиту на освітні послуги та показників попиту на випускників, оцінки їх освітньої підготовки та відповідних компетенцій з позицій роботодавців тощо.

Тому співробітники центру, в тому числі й автор даної статті, постійно підвищують свою кваліфікацію в галузях сучасних інформаційних технологій, програмного забезпечення, технологій соціологічних досліджень, управління інноваційними проектами (що підтверджується сертифікатами та свідоцтвами державного зразка про підвищення кваліфікації, в тому числі й міжнародними) та беруть активну участь у роботі наукових, науково-методичних і науково-практичних конференцій міждисциплінарного спрямування.

На основі усіх означених вимог і створеної центром структурованої бази даних з державної статистики контингенту студентів університету, центр проводить моніторингові дослідження та аналіз даних за галузями знань, напрямками підготовки фахівців вузу; освітньо-кваліфікаційними рівнями, спеціальностями і спеціалізаціями; формами навчання; джерелами фінансування; факультетами (інститутами), кафедрами; проводить дослідження з гендерних питань. Моніторинг (2004-2009 років) таких показників як «інтегральний коефіцієнт якості контингенту студентів» та «коефіцієнту відношення кількості магістрів до кількості бакалаврів», які є суттєвими для технічного університету дослідницького типу, доводить доцільність рекомендацій центру щодо управління контингентом на етапах прийому в університет (початковий цикл навчання «бакалаврат» та завершальний цикл навчання «магістратура») та випуску фахівців відповідних напрямів підготовки, у першу чергу, пріоритетних, з урахуванням фактору демографічної кризи та зростаючої конкуренції на українському освітянському ринку.

Центр бере участь у розробці методик, технологій та механізмів визначення рейтингів систем базових методологічних складових забезпечення якості вищої освіти; розраховує рейтинги структурних підрозділів університету за вимогою, використовуючи метод рангів і рейтингування за інтегральним показником якості; виявляє «больові точки», «вузькі місця» та «розриви цілісності» в методології, механізмах збору та обробки інформації та надає

рекомендації щодо їх усунення та «розшивці». При аналізі даних та їх візуалізації використовуються різноманітні види графіків і діаграм (діаграма Парето; причинно-наслідкова діаграма; діаграми розбросу, спорідненості, залежностей; системна, матрична, стрілкова діаграми; діаграма планування оцінки процесу); гістограми; аналіз Парето, АВС-аналіз, аналіз матричних даних, кореляційний і регресійний аналіз; контрольні карти та інше.

Досвід моніторингових науково-практичних досліджень Веб-сайту університету (які були започатковані та проведені протягом 2007-2009 років центром із безпосередньою участю автора даної статті) були виявлені певні недоліки щодо інформаційного забезпечення та технічного супроводження й підтримки Веб-сайту НТУУ «КПІ» та надані рекомендації щодо їх усунення.

З метою вдосконалення інформації щодо діяльності університету та його структурних підрозділів, висвітлення кращого досвіду та покращення навчальної, наукової, профорієнтаційної та інноваційної діяльності за рахунок використання інформаційних технологій та мотивації відповідного персоналу центром був запропонований «Конкурс на кращий Веб-сайт структурних підрозділів університету», який був проведений за наказом ректора НТУУ «КПІ» в 2010 році. Із наказом про організацію конкурсу та положенням про конкурс можна ознайомитися на сайті університету (<http://www.ntu-kpi.kiev.ua/best-site>).

Робота з організації й проведення конкурсу та визначення переможців довела доцільність його щорічного проведення і сприяла підвищенню позиції НТУУ «КПІ» в «Rating Web of World Universities» (2008, 2009 роки; Top 4000 Universities та Top 6000 Universities – сайт: www.webometrics.info). Окрім того, керівництвом НТУУ «КПІ» прийнято рішення про включення рейтингів структурних підрозділів за результатами щорічного моніторингу Веб-сайтів в інтегральні рейтинги кафедр, факультетів та інститутів, які є складовою частиною в процесному управлінні якістю освіти.

Таким чином, втілення в практику управління вузом ідей і науково-практичних досліджень у галузі соціального моніторингу, сприяє поступовому перетворенню традиційної контрольно-оціночної діяльності (як викладачів, так і управлінців) у сучасні форми контролю, регулювання та стратегічного управління «якістю освіти», які базуються на нових теоретико-методологічних засадах, інформаційних потоках, вимірниках і технологіях та є одним із механізмів досягнення якісно нового етапу життєдіяльності вузу, що є метою інноваційних стратегій розвитку університету.

Література:

1. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. Т. 2 / Г. К. Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»). – ISBN 5-87953-227-5.
2. Преподавание в сети Интернет: Учеб. пособие / Отв. редактор В. И. Солдаткин. – М: Высшая школа, 2003. – 792 с. – ISBN 5-06-004715-6.
3. Новиков Д.А. Теория управления образовательными системами: Учебно-методическое пособие / Д. А. Новиков. – М: Народное образование, 2009. – 452 с. – ISBN 978-5-87953-260-9.
4. Кечина Е.А. Социолого-статистический мониторинг в контексте взаимодействия социологии и статистики: понятие и структура / Евгения Кечина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2008/3, июль-сентябрь. – с. 136-151. – ISBN 1563-4426.

Стаття присвячена ролі та значущості моніторингу як виду науково-практичної діяльності на інноваційному шляху розвитку університету; досвіду автора по створенню інформаційної бази моніторингу; аналізу даних; виявленню «розривів цілісності» в управлінні та розробці рекомендацій до їх усунення.

Ключові слова: інновації, управління вузом, моніторинг, аналіз інформаційних баз даних, прийняття рішень.

Статья посвящена роли и значимости мониторинга как вида научно-практической деятельности на инновационном пути развития университета; опыту автора по созданию информационной базы

мониторинга; анализу данных; выявлению «разрывов целостности» в управлении и разработке рекомендаций к их устранению.

Ключевые слова: инновации, управление вузом, мониторинг, анализ информационных баз данных, принятия решений.

The role and significance of monitoring as a type of scientific and practical activity in innovative way of university development, experience in creation of information base of monitoring, data analysis, and detection of «integrity breaks» in management are analyzed. The author provides recommendations on elimination of «integrity breaks».

Keywords: innovations, management, monitoring, analysis of informative databases, making decision, the institute of higher.

УДК 37.046:377/378
ББК 74.05

О.І. Огієнко
м. Київ, Україна

ПРОВІДНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Реформування освіти тісно пов'язане та зумовлене новими соціально-економічними, політичними та правовими змінами, що визначають тенденції розвитку сучасного суспільства та висувають нові вимоги як до самого фахівця, так і до його підготовки. З урахуванням цих вимог, сучасного фахівця можна охарактеризувати трьома складовими: компетентністю, соціальною мобільністю та інтелектуальністю. Це, у свою чергу, створює об'єктивні передумови для оновлення та ефективного функціонування неперервної професійної освіти, яка здатна слугувати важливим механізмом; інтеграції економіки та освіти, формування інтелектуального та трудового потенціалу країни.

На сучасному етапі розвитку неперервної професійної освіти існує необхідність вирішення низки суперечностей: між державною системою неперервної професійної освіти, яка нездатна оперативно реагувати на нові вимоги до підготовки фахівців і споживачами її професійних освітніх послуг; між традиційними та інноваційними підходами до формування змісту неперервної професійної освіти; між запитом соціальних груп населення на створення навчальних закладів, що здатні задовольнити їх освітні потреби у неперервній професійній освіті та недостатньою їх кількістю; між прагненням людини, яка навчається, до вибудови власної освітньої траєкторії та наявної системою професійної освіти, яка має чітко визначені межі на кожному рівні освіти.

Вирішення цих суперечностей можливе на основі створення нової гнучкої структури неперервної професійної освіти, яка базується на відповідних принципах, що дають можливість їй оперативно реагувати на зміни та попит соціокультурного середовища.

Як показав аналіз психолого-педагогічної літератури, різні аспекти проблеми неперервної професійної освіти висвітлено в працях В. Андрущенка, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лутая, Н. Ничкало (філософія неперервної освіти), Л. Вовк, О. Коханко, І. Курляк, І. Лікарчука (історико-педагогічні проблеми), А. Алексюка, В. Бондаря, С. Гончаренка, В. Козакова, П. Підкасистого (дидактика професійної освіти), Р. Гуревича, О. Дубасенюк, А. Кирсанова, А. Лігоцького, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, І. Смирнова (концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців), Н. Абашкіної, М. Лещенко, В. Кудіна, Л. Пуховської, О. Сухомлинської (порівняльної професійної педагогіки), В. Олійника, С. Синенко, В. Руссол, П. Матвієнко (післядипломна педагогічна освіта) та ін. Проте необхідно зазначити, що проблема принципів, які складають основу функціонування системи